

Innst. 163 S

(2009–2010)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

Dokument 8:28 S (2009–2010)

Innstilling fra justiskomiteen om representantfor- slag fra stortingsrepresentantene Sonja Irene Sjøli, Elisabeth Aspaker, Bent Høie, André Oktay Dahl og Anders B. Werp om innføring av obliga- torisk dødsstedsundersøkelse ved alle tilfeller av plutselig og uventet spedbarnsdød

Til Stortinget

Sammendrag

Stortingsrepresentantene Sonja Irene Sjøli, Elisabeth Aspaker, Bent Høie, André Oktay Dahl og Anders B. Werp framsatte 1. desember 2009 følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen fremme forslag for Stortinget om innføring av obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved alle tilfeller av plutselig og uventet død i sped- og småbarnsalder.»

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jan Bøhler, Sigvald Oppebøen Hansen, Stine Renate Håheim, Thor Lillehovde og Tove-Lise Torve, fra Fremskrittspartiet, Hans Frode Kielland Asmyhr, Morten Ørsal Johansen, Åse Michaelsen og lederen Per Sandberg, fra Høyre, André Oktay Dahl og Anders B. Werp, fra Sosialistisk Venstreparti, Akhtar Chaudhry, og fra Senterpartiet, Jenny Klinge, er enig med forslagsstillerne i at en obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved plutselig og uventet død i sped- og små-

barnsalder vil være et godt tiltak for å avdekke dødsfall som følge av straffbare forhold. Teamet som foretar undersøkelsene har med seg en person med kriminalteknisk kompetanse, en rettsmedisiner som også skal foreta obduksjon av barnet, og det har klar plikt til å melde til politiet «alle funn som kan bidra til å oppklare dødsårsak». Et rent helsefaglig team har etter komiteens mening ikke nødvendig kompetanse til også å avdekke eventuelle straffbare forhold.

Komiteen framhever at det må skapes best mulig trygghet for at årsakene til plutselig og uventet barnedød blir oppdaget. Etterforskningen i saker der barn kan være utsatt for straffbare handlinger, bør styrkes ytterligere. Komiteen mener derfor det bør innføres en ubetinget etterforskningsplikt uavhengig av mistanke hos politiet og påtalemyndigheten når barn dør plutselig og uventet, og ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til slik endring av straffeprosessloven. Dette vil sikre at politiet faktisk foretar undersøkelser, som så kan danne grunnlag for ransaking uavhengig av samtykke. Komiteen forutsetter at regjeringen i forbindelse med lovendringen foretar endringer i påtaleinstruksen, slik at Riksadvokaten kan gi nærmere retningslinjer om gjennomføringen av etterforskningsplikten.

Komiteen er videre kjent med at Riksadvokaten de siste årene har engasjert seg aktivt og direkte i arbeidet med å øke oppmerksomheten og styrke politiets og påtalemyndighetens innsats i etterforskningen av saker der små barn påføres varige skader og barn dør som følge av vold. Det er svært viktig å forbedre barns rettssikkerhet i Norge, og komiteen imøteser en ytterligere styrking av etterforskningen i saker om alvorlig mishandling og grov vold mot barn – også når barnet ikke dør av skadene det er påført, og uavhengig av om barnet er under eller over 3 år.

Slik komiteen ser det, vil muligheten for å avdekke om dødsfallet skyldes straffbare handlinger, særlig være avhengig av to forhold: at politiet foretar en god etterforskning og at meldeplikten gitt i medhold av lov om helsepersonell, faktisk overholdes. Politiet skal ha melding om alle tilfeller av plutselig og uventet barnedød, og også motta melding om eventuelle tilfeller hvor det sies nei til dødsstedsundersøkelse.

Komiteen er kjent med at meldeplikten i forskrift om legers melding til politiet om unaturlig dødsfall vil bli skjerpet. Dette innebærer at alle funn som kan bidra til å oppklare dødsårsaken, skal utleveres til politiet. Komiteen støtter dette, og ber om at forskriften raskt settes i kraft. Komiteen viser til St.prp. nr. 67 (2008–2009), der det fremgår:

«Gjennom oppdragsdokumentet vil Helse- og omsorgsdepartementet be de regionale helseforetakene om å sørge for at helseforetakene grundig følger opp helsepersonells opplysningsplikter ved mulig mistanke om at barn er utsatt for straffbare handlinger.»

Komiteen er kjent med at dette er fulgt opp i Helse- og omsorgsdepartementets oppdragsdokumenter, og understreker på ny betydningen av at meldeplikten faktisk overholdes.

Komiteen viser til at regjeringen har forpliktet seg til å gi et obligatorisk tilbud om dødsstedsundersøkelse i regi av helsevesenet ved alle tilfeller av plutselig og uventet barnedød der barnet er i alderen 0 til 3 år. Tilbudet skal om mulig gis innen 48 timer etter dødsfallet, og teamene som forestår undersøkelsen skal ha såkalt «sakkyndig kompetanse», slik det framgår av St.prp. nr. 67 (2008–2009) og Innst. S. nr. 355 (2008–2009). Et obligatorisk tilbud innebærer at helsevesenet plikter å informere barnets foreldre om det tilgjengelige tilbudet og dets begrunnelse. Det bør samtidig informeres om de erfaringer foreldre som deltok i Barnedødsårsaksprosjektet, hadde med dødsstedsundersøkelse. Gjennom Barnedødsårsaksprosjektet (2001–2004), initiert av Rettsmedisinsk Institutt (RMI), ble det gitt tilbud om frivillig dødsstedsundersøkelse etter plutselige og uventede dødsfall blant barn under 4 år i helseregion sør og øst. Dette var et viktig og vellykket prosjekt for å samle mer kunnskap om hvordan disse dødsfallene bør håndteres av myndigheter og faginstanser. Senter for krisepsykologi i Bergen evaluerte prosjektet, og konkluderte med at dødsstedsundersøkelsen var en positiv opplevelse for foreldrene og en støtte til å mestre smertefulle opplevelser. Flertallet av foreldre opplevde en direkte lindrende effekt. Komiteen mener denne kunnskapen kan ha avgjørende betydning for om foreldre takker ja til tilbudet. Komiteen viser videre til at det i evalueringsrapporten er pekt på at:

«Den viktigste faktoren som sikrer foreldrenes positive opplevelse ved å delta i dødsstedsundersøkelsen er personene som gjennomfører undersøkelsen. Dette er en oppgave for fagfolk med solid erfaring i å møte mennesker som går igjennom store belastninger. Å sikre at de som har ansvaret for å gjennomføre en slik undersøkelse har god faglig og mellommenneskelig kompetanse, er den beste garanti for at en slik praksis ikke skal oppleves som belastende og krenkende for foreldrene som deltar.»

Komiteen er gjort oppmerksom på at land som Storbritannia har obligatorisk dødsstedsundersøkelse. En obligatorisk ordning der behovet for helsemessig kunnskap om årsaker til plutselig barnedødsfall kombineres med behovet for avdekking av kriminelle handlinger, er ideelt sett å foretrekke.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, ber derfor regjeringen om å undersøke hvordan ordningen med dødsstedsundersøkelser organiseres i andre land, herunder om forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen er vurdert – og orientere Stortinget i egnet form om dette. Inntil resultatet av en slik undersøkelse foreligger, legger flertallet til grunn at en obligatorisk ordning der formålet også er å avdekke eventuelle straffbare forhold, vil være i strid med Grunnloven § 102 om hus-inkvisisjon, jf. svarbrev fra justisministeren datert 2. februar 2010 (vedlagt) og tolkingsuttalelse fra Justisdepartementets lovavdeling datert 4. mars 2009. Det vises også til at Den europeiske menneskerettskonvensjonen setter begrensninger.

Flertallet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake med forslag til endring av straffeprosessloven hvor det innføres en ubetinget etterforskningsplikt uavhengig av mistanke hos politiet og påtalemyndigheten når barn dør plutselig og uventet. Stortinget forutsetter at regjeringen i forbindelse med lovendringen foretar endringer i påtaleinstruksen, slik at Riksadvokaten kan gi nærmere retningslinjer om gjennomføringen av etterforskningsplikten.»

«Stortinget ber regjeringen undersøke hvordan ordningen med dødsstedsundersøkelser organiseres i andre land, herunder om og hvordan forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen er vurdert – og orientere Stortinget i egnet form om dette.»

Komiteens medlemmer fra Høyre er glade for at et enstemmig storting nå setter trykk på et tema hvor det i lengre tid har rådet stor usikkerhet og hvor ulike fagprofesjoner har stått mot hverandre på bekostning av hensynet til barna. Disse medlemmer registrerer at det var nødvendig å fremme

et representantforslag og avvikle åpen høring om dette for at regjeringspartiene skulle oppdage at et land som Storbritannia har obligatorisk dødsstedsundersøkelse. Dette kan tyde på at spørsmålet ikke har hatt den prioritet det burde ha hatt siden Stortinget behandlet sak om dette sist, men disse medlemmer registrerer at man nå omsider undersøker hvorledes dette er organisert i andre land. Disse medlemmer har merket seg at Lovavdelingens uttalelse nylig var tema for sak i media knyttet til at politiet rykker ut og foretar undersøkelser når voksne personer dør plutselig og uventet, og at det synes å råde noe tvil om det nærmere forholdet mellom hvordan man regulerer dette i forhold hvordan man regulerer undersøkelser knyttet til barnedødsfall i forhold til den nærmere rekkevidden av Grunnloven § 102. Disse medlemmer finner det naturlig at dette forholdet undersøkes nærmere i regjeringens gjennomgang. Disse medlemmer legger til grunn at flertallet nå velger å konkludere med at obligatorisk dødsstedsundersøkelse er i strid med Grunnloven § 102 på bakgrunn av lovavdelingens uttalelse. Disse medlemmer viser til at Stortingets eksplisitte tolkning av Grunnloven tradisjonelt tillegges betydelig vekt av Høyesterett, men registrerer at flertallet i realiteten med dette begrenser handlingsrommet for regjeringen med hensyn til å fremme forslag om obligatorisk dødsstedsundersøkelse. Disse medlemmer legger til grunn at obligatorisk dødsstedsundersøkelse bør finne sted og at regjeringen etter en forutgående gjennomgang fortsatt bør legge frem egen sak om dette for Stortinget.

Disse medlemmer ber derfor regjeringen om å undersøke hvordan ordningen med dødsstedsundersøkelser organiseres i andre land, herunder forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen, og senest i løpet av første halvdel av 2011 fremlegger vurdering og egen sak for Stortinget om dette. Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen om å undersøke hvordan ordningen med dødsstedsundersøkelser organiseres i andre land, herunder forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Stortinget ber regjeringen i egen sak fremlegge for Stortinget vurdering av innføring av obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved alle tilfeller av plutselig og uventet død i sped- og småbarnsalder senest i løpet av første halvdel av 2011, slik at Stortinget på selvstendig grunnlag kan vurdere grunnlovsmessigheten av dette.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre:

Stortinget ber regjeringen om å undersøke hvordan ordningen med dødsstedsundersøkelser organiseres i andre land, herunder forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Stortinget ber regjeringen i egen sak fremlegge for Stortinget vurdering av innføring av obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved alle tilfeller av plutselig og uventet død i sped- og småbarnsalder senest i løpet av første halvdel av 2011, slik at Stortinget på selvstendig grunnlag kan vurdere grunnlovsmessigheten av dette.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råar Stortinget til å gjøre slike

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen komme tilbake med forslag til endring av straffeprosessloven hvor det innføres en ubetinget etterforskningsplikt uavhengig av mistanke hos politiet og påtalemyndigheten når barn dør plutselig og uventet. Stortinget forutsetter at regjeringen i forbindelse med lovendringen foretar endringer i påtaleinstruksen, slik at Riksadvokaten kan gi nærmere retningslinjer om gjennomføringen av etterforskningsplikten.

II

Stortinget ber regjeringen undersøke hvordan ordningen med dødsstedsundersøkelser organiseres i andre land, herunder om og hvordan forholdet til Den europeiske menneskerettskonvensjonen er vurdert – og orientere Stortinget i egnet form om dette.

III

Dokument 8:28 S (2009–2010) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Sonja Irene Sjøli, Elisabeth Aspaker, Bent Høie, André Oktay Dahl og Anders B. Werp om innføring av obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved alle tilfeller av plutselig og uventet spedbarnsdød – vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 2. mars 2010

Per Sandberg

leder

Jan Bøhler

ordfører

Vedlegg

Brev fra Justisdepartementet v/statsråden til justiskomiteen, datert 2. februar 2010

Vedrørende representantforslag 28 S (2009-2010)

Jeg viser til Justiskomiteens brev 9. desember 2009 i anledning ovennevnte forslag. Forslaget i Dok 8: 28 S (2009-2010) er likelydende med et representantforslag som ble drøftet i Stortinget 15. juni 2009 på grunnlag av Justiskomiteens Innst. S. nr. 309 (2008-2009). Forslaget ble vedlagt protokollen. Samtidig vedtok Stortinget uten realitetsvurdering å henstille til Regjeringen om å fremme sak for Stortinget om innføring av obligatorisk dødsstedsundersøkelse ved alle tilfeller av plutselig og uventet død i sped- og småbarnsalder.

Som kjent fra behandlingen i juni 2009 avga Lovavdelingen i Justisdepartementet 4. mars 2009 en tolkningsuttalelse som konkluderer med at det er tvilsomt om en tvungen ordning med dødsstedsundersøkelse er forenlig med Grunnloven § 102, i hvert fall slik det konkrete forslaget til en ordning som Lovavdelingen vurderte, var utformet. Lovavdelingen pekte særlig på at personell med politifaglig kompetanse etter forslaget skulle delta ved dødsstedsundersøkelsen, og at undersøkelsesteamet skulle ha meldeplikt til politiet om alle funn som kan bidra til å oppklare dødsårsak. Med disse elementene antok Lovavdelingen at ordningen ville innebære en "Hus-Inkvisisjon" i strid med Grunnloven § 102.

Senere har det kommet noen nye utredninger fra universitetsjurister som berører rekkevidden av Grunnloven § 102 i enkelte andre relasjoner. Jeg viser til de betenkningene om Grunnloven § 102 fra henholdsvis professor Erling Husabø og professor Alf Petter Høgberg og universitetsstipendiat Marius Stub som er tatt inn som vedlegg 2 og 3 til NOU 2009: 15 Skjult informasjon – åpen kontroll (utredningen fra det såkalte Metodekontrollutvalget). Ingen av disse arbeidene gir grunnlag for å konkludere annerledes enn det Lovavdelingen gjorde i sin tolkningsuttalelse. For ordens skyld nevner jeg videre at førsteamanuensis Karl Harald Søvig i en utredning 29. august 2009 om forholdet mellom barnkonvensjonen og norsk rett har uttalt at det vil være i samsvar med målene og verdiene bak denne konvensjonen å *vurdere* om blant annet dødsstedsundersøkelse skal være obligatorisk, etter nærmere utredninger av forholdet til Grunnloven § 102 og Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) art. 8 (utredningen "Barnets rettigheter på barnets premisser" avgitt til Barne- og likestillingsdepartementet).

Jeg utelukker ikke at det kan finnes måter å organisere en ordning med obligatorisk dødsstedsundersøkelse som er forenlig med Grunnloven, men det

ville imidlertid trolig kreve et skille mellom politi og påtalemyndighet på den ene siden og undersøkelsesteamene og det helsefaglige miljø på den andre siden. Dessuten setter også Den europeiske menneskerettskonvensjonen begrensninger.

Det er uansett viktig å være klar over at det spørsmålet om forholdet til Grunnloven som er vurdert, ikke innebærer noen begrensning i den adgangen politi og påtalemyndighet har til å iverksette etterforskning etter straffeprosessloven, herunder foreta ransaking, når de alminnelige vilkårene for dette foreligger. Jeg understreker at politi og påtalemyndighet etter straffeprosessloven kan iverksette etterforskning når det etter omstendighetene er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold. Videre nevner jeg at det ikke gjennomføres den typen dødsstedsundersøkelser som vi snakker om her, når andre personer enn sped- og småbarn dør.

Når en person dør hjemme, rykker politiet vanligvis ut bare hvis det er særlige omstendigheter ved dødsfallet som gjør at en tilkalt lege eller andre mener at politiet må involveres. Politiet foretar da en enkel undersøkelse på dødsstedet med det formål å bestemme om det skal begjæres obduksjon, eventuelt om det allerede er grunnlag for å iverksette etterforskning (herunder eksempelvis ransaking). Dette gjelder uavhengig av om avdøde er barn eller voksen. Men situasjonen er vanligvis den at barn som dør plutselig og uventet hjemme vil være brakt til sykehus for obduksjon før det er aktuelt med innsats fra politiet. Bare dersom funn fra obduksjonen av barnet eller andre opplysninger gir grunnlag for det, kan det settes i verk etterforskning og eventuelt gjennomføres åstedsundersøkelser (ransaking) mot foreldrenes vilje. I motsetning til ved barnedødsfall vil avdøde voksne regelmessig fortsatt være i hjemmet når politiet kommer – typisk etter tilkalling fra legen på stedet.

Jeg tilføyer at fordi den faktiske situasjonen gjennomgående vil være forskjellig, vil også vurderingen av manglende samtykke til å slippe politiet inn i boligen lett falle forskjellig ut, avhengig av om det er barn eller voksne som er død. Siden barn gjerne er brakt til sykehus vil politiets undersøkelser regelmessig måtte karakteriseres som etterforskning med sikte på å avdekke om barnets død skyldes en straffbar handling. Gir verken obduksjonsresultatet eller andre opplysninger rimelig grunn til mistanke om et straffbart forhold, vil ikke politiet ha grunnlag for å ta seg inn i hjemmet mot foreldrenes vilje. Situasjonen er selvsagt helt annerledes dersom politiet nektes adgang til et hjem hvor det er opplyst at en person lig-

ger død og dødsfallet har skjedd under uklare eller mistenkelige omstendigheter.

Som kjent arbeider Helse- og omsorgsdepartementet med en ordning der foreldrene på frivillig basis skal kunne kreve at det gjennomføres en dødsstedsundersøkelse. Helse- og omsorgsdepartementet har i brev 18. januar 2010 opplyst følgende om status for dette arbeidet:

”Ansvaret for å organisere et tilbud om dødsstedsundersøkelse i regi av helsetjenesten der barn mellom 0 og 3 år dør plutselig og uventet er lagt til Folkehelseinstituttet (FHI).

FHI har inngått avtale med Rettsmedisinsk institutt (RMI) om den praktiske gjennomføringen av ordningen. FHI har som målsetting at ordningen kan starte opp i løpet av andre kvartal 2010. FHI opplyser at de formelle spørsmålene er avklart, men det er mye som skal på plass rent praktisk, blant annet utlysning av nødvendige stillinger og informasjonsarbeid. Det er jevn fremdrift i saken.

Hva angår planer for evaluering av ordningen, har FHI i desember 2009 inngått avtale med Senter for krisepsykologi i Bergen om at de skal starte planleggingen av evalueringen umiddelbart slik at evalueringen kan starte parallelt med igangsetting av tiltaket.”

Etter mitt syn bør man nå se hvilke erfaringer den ordningen som Folkehelseinstituttet arbeider med, vil gi. Skulle det vise seg at det frivillige elementet står i veien for at den medisinske forskningen får informasjon av betydning for den generelle kunnskapen om årsakene til plutselig og uventet spedbarnsdød, kan det deretter eventuelt vurderes å innføre en obligatorisk ordning der undersøkelsen gjennomføres utelukkende i medisinfaglig regi, og funnene utelukkende kan anvendes til forskningsformål.

Uavhengig av disse rettslige spørsmålene knyttet til dødsstedsundersøkelser vil jeg fortsette det omfattende arbeidet som regjeringen har gjort for å styrke barns rettssikkerhet. Blant annet vil oppmerksomheten mot vold i nære relasjoner fortsatt være stor, og regjeringen vil i vår fremme en proposisjon med forslag om lovendringer i straffeloven 1902 med sikte på et skjerpet normalstraffenivå for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd – ikke minst når slike handlinger begås mot barn.. Etableringen av Barnas hus er et vesentlig bidrag til det praktiske arbeidet. Barns rettsstilling som fornærmet i straffesaker er styrket gjennom de endringer i straffeprosessloven og påtaleinstruksen som er gjort for generelt å styrke fornærmede og etterlattes stilling under etterforskning og pådømmelse.

